

Maria Krauz

Uniwersytet Rzeszowski

**RECENZJA KSIĄŻKI MARII WOJTAK
O JĘZYKU I STYLU POLSKIEGO DRAMATU.
STUDIA I SZKICE, WYDAWNICTWO
UNIwersYTETU MARIi CURIE-SKŁODOWSKIEJ,
LUBLIN 2014, SS. 285**

Książka Marii Wojtak *O języku i stylu polskiego dramatu. Studia i szkice* jest ciekawie skomponowaną i cenną publikacją na rynku wydawniczym, ponieważ Autorka pokazuje zjawiska współtworzące utwór dramatyczny z punktu widzenia językoznawcy, omawia je wieloaspektowo, zmieniając perspektywę opisu. Wzajemnie przeplatają się płaszczyzny odbioru: komunikacyjna, genologiczna oraz autorska, dając spójną całość, w zamierzeniu Autorki transdyscyplinarną. Tom o charakterze antologii jest rezultatem wieloletnich zainteresowań Marii Wojtak, wybitnej językoznawczynie, znanej badaczki tekstów prasowych, urzędowych, religijnych, której bliskie są zarówno zagadnienia historyczne, jak i stylistyczne, genologiczne, tekstologiczne oraz dyskursologia. Maria Wojtak jest również autorką licznych analiz stylu artystycznego, pokazujących na przykładzie dramatu polskiego proces kształtowania się tej odmiany stylowej, oryginalność językową dramaturgów oraz konstrukcję utworów reprezentujących różne nurty i epoki.

Książka opatrzona piękną formułą

*Mojej Mistrzyni
Profesor Teresie Skubalance
z szacunkiem i wdzięcznością*

zadedykowana nauczycielowi akademickiemu, którego propozycje traktowania środków stylistycznych w tekście literackim ceni Maria Wojtak, jest cenną publikacją, gdyż prac językoznawczych o dramacie jest niewiele, a przecież tworzywem utworu dramatycznego jest język (niezależnie od tego, czy dramat będzie postrzegany jako rodzaj literacki, czy zjawisko pograniczne między sztuką słowa a sztuką teatralną). Autorka zresztą

deklaruje szerokie rozumienie dramatu jako „wypowiedzi osobliwej, zapisanej, lecz przeznaczonej do realizacji scenicznej, która nie wyklucza zwyczajnej, by tak rzec, lektury lub innych adaptacji” (s. 7).

Podstawę przygotowanej monografii stanowi bogaty zbiór prac autorskich i studiów wydawanych w latach 1984–2012, obejmujący dwie monografie i ponad 30 artykułów. Jak przyznaje Autorka, początek jej zainteresowania językiem dramatu należy wiązać z analizą *Wesela* Stanisława Wyspiańskiego. To ten dramat, pełen wieloznacznej symboliki, poetycki i potoczny, przepełniony muzyką i trudny w odbiorze, z pewnością spowodował, że interpretacjom tekstu od początku nadała Maria Wojtak formułę dociekań wieloaspektowych.

Jasny wykład zamierzeń twórczych przedstawia autorka w artykule wstępnym. Teksty zostały wybrane i uporządkowane w książce tak, że dokumentują historię polskiej dramaturgii. Autorka co prawda skromnie zaznacza, że „daleko temu zbiorowi do kompletności” (s. 7), jednak czytelnik z satysfakcją stwierdzi, że uwypuklone są w nim najważniejsze problemy badawcze, odkryte osobliwości komunikacji dramatycznej, zaprezentowane arcydzieła i utwory tylko z pozoru mniej istotne, gdyż dokładna analiza środków językowych pokazuje oryginalność czy nowatorstwo twórcy (na tle epoki bądź całej twórczości) i pozwala wskazać składniki wyróżniające dany tekst. Przygotowując monograficzne ujęcie problemu, Maria Wojtak modyfikuje wcześniejsze opracowania, przygotowuje zmienione wersje, niektóre łączy w jeden rozdział, przypomina podstawowe założenia, aktualizuje tezy zgodnie z nowszym stanem badań oraz opracowuje je w odświeżonej szacie graficznej. Wprowadzone śródtytuły i uporządkowane klasyfikacje środków językowych ułatwiają odbiór i interpretację tekstu.

Całość składa się z kilku części: najpierw część teoretyczna, czyli zarysowanie możliwych perspektyw badawczych. Część ta w mej ocenie dowodzi ogromnej erudycji Badaczki i jej cennej umiejętności syntetycznego przedstawiania zjawisk nowych i trudnych. Potem pojawiają się szczegółowe opisy w perspektywie chronologicznej (na przykładzie dramatu okresu romantyzmu i analizy *Pierścienia Wielkiej Damy* Norwida), genologicznej (pokazującej kolejne ogniwa w ciągu gatunkowym dramatu: podstawowe typy przeobrażeń komedii, wykładniki dydaktyzmu w komediach oświeceniowych oraz komunikacyjne ukształtowanie dramatu produkcyjnego) oraz indywidualności twórczej (przez analizę językowych środków komizmu w dramatach Fredry, składników stylizacji na mówiony język ludowy w dziele Wojciecha Bogusławskiego oraz opis sztuki stylizatorskiego Juliusza Słowackiego). Część badawcza stanowi wzorcowy przykład dokładnych, drobiazgowych analiz. Analizując tekst utworu dramatycznego, Badaczka uwzględnia autorską perspektywę genologiczną, traktując gatunek jako wzorzec obejmujący aspekt strukturalny, pragmatyczno-poznawczy i stylistyczny.

Podstawę materiałową szczegółowych analiz stanowią dramaty należące do różnych epok od romantyzmu do socrealizmu. Są to zarówno arcydzieła, jak

i utwory z kanonu lektur szkolnych czy wreszcie dramaty, których wartość Autorka odkrywa, dokonując badań tworzywa językowego. Na uwagę czytelnika zasługuje autorskie ujęcie, dzięki któremu Maria Wojtak uzupełnia i modernizuje sposób opisu niektórych problemów, a autorski punkt widzenia sprawia, że jej propozycje przekonują odbiorców i czynią z publikacji pasjonującą lekturę.

Książka mimo autorskiego punktu widzenia zawiera odwołania do dzieł innych badaczy i krytyków, teoretyków literatury, teatrologów, genologów, dzięki czemu wieloaspektowe analizy pojedynczych dramatów pokazane są na szerokim planie komunikacyjnym, obejmującym plan komunikacji wewnątrztekstowej i zewnątrztekstowej.

Książkę Marii Wojtak rekomenduję czytelnikom również dlatego, że Autorka jest mistrzynią łączenia rozważań teoretycznych z praktyczną analizą języka wybranych dramatów. Środki językowe szczegółowo wylicza, opisuje, klasyfikuje, jednak zawsze ich rolę w procesie stylizacyjnym uważa za najważniejszą. Z profesjonalizmem i wnikliwością przygląda się zabiegom językowym w taki sposób, aby stanowiły one kolejne ogniwa ciągu gatunkowego, a jednocześnie szuka nowych ujęć, ciekawych propozycji analiz, które mogą być „ukierunkowane wyraźnie na przyszłe charakterystyki porównawcze” (s. 252). Wykorzystując bogate tło teoretyczne, potrafi przekonująco zaprezentować koncepcję genologiczną, w której jest miejsce na pokazanie kanonicznych wzorców gatunkowych oraz omówienie ich reprezentacji alternacyjnych i adaptacyjnych.

Lektura antologicznie zestawionych szkiców i szczegółowych interpretacji wybranych zagadnień sprawia, że książka staje się „monografią stylu polskiego dramatu”. Jest to pozycja o charakterze językoznawczym, jednak Autorka pokazuje, jak wypracowana na gruncie tekstologii propozycja genologiczna łączy się harmonijnie z nurtem literaturoznawczym oraz jak interdyscyplinarne podejście wpływa na możliwości interpretacji, inspiruje badaczy i poszerza pole obserwacji naukowych.

Wymienić muszę jeszcze kilka zalet prezentowanej monografii: jest uporządkowana tak, że stanowi spójną całość, ale jednocześnie może być czytana alinearnie i fragmentarycznie, a wnikliwy odbiorca wybierze do lektury te zagadnienia, które są mu bliższe. Jednego zainteresują rozważania dotyczące perspektyw badań danego okresu bądź nurtu, innego zaciekawią sposoby organizowania komunikacji na poziomie wewnątrztekstowym w konkretnym utworze ulubionego dramaturga.

Ważną cechą monografii jest także indywidualny styl narracji, spełniający wymogi wywodu dyskursu naukowego, ale jednocześnie – dzięki licznym wykładnikom spójności i operatorom metatekstowym – aktywizujący odbiorcę. A odbiorca traktowany jak partner dialogu staje się kimś, kto chce poszukiwać własnych ścieżek interpretacyjnych, kto chce zdobyłą wiedzę konfrontować przy czytaniu innych utworów dramatycznych, szczególnie współczesnych, gdyż najnowsze utwory dramaturgiczne czekają na refleksję naukową.